



O'zbek xalq dostonlari

“SHARQ” NASHRIYOT-MATBAA AKSIYADORLIK
KOMPANIYASI BOSH TAHRIRIYATI
TOSHKENT — 2006

Aytuvchi: **Rahmatulla shoir Yusuf o'g'li**

Nashrga tayyorlovchilar:

To'ra Mirzayev va Zubayda Husainova

T a h r i r h a y ' a t i:

Omonulla Yunusov (hay'at raisi), Ahror Ahmedov (hay'at raisi o'rinbosari), Mamatqul Jo'rayev, Erkin Malikov (hay'at kotibi), To'ra Mirzayev, Abiir Musoqulov, Muhammadali Qo'shmoqov, Shomirza Turdimov, Ibodulla Shoymardonov

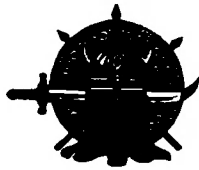
R a s s o m:

Temur Sa'dullayev

Go'ro'g'li: O'zbek xalq dostonlari / Aytuvchi Rahmatulla shoir Yusuf o'g'li; Tahrir hay'ati: O. Yunusov, A. Ahmedov, M. Jo'rayev va boshq./ Rassom T. Sa'dulla. — T.: Sharq, 2006. — 448 b.

“Go'ro'g'li” turkumi dostonlari yuzga yaqin xilma-xil mazmundagi asarlarni o'zida birlashtirgan ulkan silsiladir. Xalq baxshilari bu turkumga kiruvchi dostonlarni sevib kuylab kelganlar. Ushbu jildga Rahmatulla shoir Yusuf o'g'lidan yozib olingan 27 doston kiritildi. Ularda afsonaviy xalq qahramonining tug'ilishi, uning bahodirona yoshligi, jasoratlarga to'la hayoti, ozodlik o'lkasi — Chambil shahrining bunyod etilishi, asrandi farzandlar — Hasanxon va Avazxonlarning Chambilga keltirilishi, ularning bahodirliklari turli-tuman sarguzashtli voqealar girdobida tasvirlanadi. Dostonlar qahramon va sevimli yor sadoqati, ota-ona va farzand burchi, birodarlik va do'stlik, ona yurtga muhabbat masalalaridan bahs etadi. Har bir doston badiiy mukammalligi va jozibadorligi bilan kitobxonni o'ziga jalb eta oladi.

BBK 82.3(SU)



AVAZ O'G'LONING RUMGA QOCHISHI





Sh uytib, og‘a Yunus pari Avazxonning uyida Avazxon bilan Oygulqizning ahvolini so‘rab, kechani yarimlatdi. Oxiri og‘a Yunus pari Avaz o‘g‘longa qarab: “Endi, bolam, qochmasang, bo‘lmaydi”, — deb bir necha joydan timsol keltirib, shu so‘zni aytdi:

Go‘ro‘g‘lining qahri qattiq kelgandir,
Endi bundan qochib ketmasang bo‘lmas,
Chambilbelda tursang, kuning to‘lgandir,
Ayroliq yo‘lini tutmasang bo‘lmas.

Qahrlansa shohlar bo‘lar ajdahor,
Har bir imosidan tomg‘izar zahar,
Olamning burchagi kengdir, ko‘p shahar,
Boshqa shaharlarga ketmasang bo‘lmas.

Maqtanchoqlar o‘zin aytib badirlar,
Paranji yopinar ko‘ngli xatirlar,
Shu xalqing bor, seni har kim qadrlar,
Boshqa elat yo‘lin tutmasang bo‘lmas.

Ekinzorga bitar sariq chirmovuq,
Chirmovuq tekkan o‘t quvrashga yovuq,

Go‘ro‘g‘lini avrar necha arbavuq,
Chambilbeldan qochib ketmasang bo‘lmas.

Tavakkal ko‘z gusin tutib qo‘llara,
Haq, deb borib chiqib baland bellara,
G‘ayri-g‘ayri ko‘z ko‘rmagan ellara
Jo‘nab ul yo‘llarin tutmasang bo‘lmas.

Og‘a Yunus onang qilur nadomat,
Oygulqiz kelinga bo‘ldi qiyomat,
Fursat qo‘ldan ketar tursang bir muddat,
Muddat o‘tmay jo‘nab ketmasang bo‘lmas.

Yo‘rg‘a yobilaring qayerga yetar,
Yo‘rg‘a yuirishidan tumalar o‘tar,
Jonvor G‘irko‘k qayga bo‘lsa op ketar,
Bulutlardan oshib o‘tmasang bo‘lmas.

Og‘a Yunus paridan bu so‘zni eshitib, Avaz o‘g‘lon ham qochmoqqa jazm qildi. Oygulqiz yori bilan, Nurali jigari bilan emchak suti bermasa ham mehr suti berib, sag‘irlikdan katta qilgan enasi Og‘a Yunus pari bilan xo‘shlashib chiqib, G‘irko‘k otni boshqatdan abzallab minib olib, darvozasidan sekin tashqariga chiqib, Chambilning ko‘chasiga tushib, erta sahar paytida Chambilning darvozasiga yetib bordi. Darvozaga Hasan chopson qorovullik qilar edi. Oqshom ikki oyog‘ini darvozaga tirab yotar edi. Bunday bemahalda Avaz o‘g‘lonning ichkari tomondan G‘irko‘kni minib kelganini bilib, uyqu shirinlik qilib, o‘rnidan turgani erinib, shu yotgan joyida yotib, Avaz o‘g‘longa qarab, yo‘l bo‘lsin, deb so‘rab, Hasan chopson bir so‘z dedi:

Ol-ol bo‘lsin, ol-ol bo‘lsin, ol bo‘lsin,
Ko‘ngil suysa, yorning labi bol bo‘lsin,
G‘ayrat bilan minib otning beliga,
Chambilning to‘rasi, senga yo‘l bo‘lsin?

G‘irko‘kingning yol-quyrug‘in silatib,
Kumush sop qamchiga oltin ulatib,
Chambilbelda Go‘ro‘g‘lini yig‘latib,
Turkmaning o‘g‘loni, senga yo‘l bo‘lsin?

Dol bo‘yingga donishmandlar iyilar,
Majlis kuni tinmay maylar quyular,

Uchmoqlikka qanotlaring qiyilar,
Chambilning shunqori, senga yo‘l bo‘lsin?

Odamga ilikmas tog‘ning maromi,
So‘zlagan so‘zlarim uyqash, sarali,
Yo‘l bo‘lsin bo‘ladi gapning o‘rali,
Turkmaning qo‘chqori, senga yo‘l bo‘lsin?

Ostingda o‘ynaydi arabi hayvon,
Tuyog‘i beradi tog‘larga larzon,
Javob bergin qomatingdan, Avazxon,
Elimning o‘g‘loni, senga yo‘l bo‘lsin?

¹ Xatarli, xavotirli (*kishi*).

Ostingda o'ynaydi G'irko'kday tulpor,
Uchmoqqa angizlab yulduzga boqar,
Men bilmayman shahar ichda na gap bor,
Maloyik sifatlim, senga yo'l bo'lsin?

Yaxshi qaytib, asli yomon bo'lmasin,
Qilmishiga bema'nilar kulmasin,
Sultonning buyrug'i yerda qolmasin,
Bildirib ket, inim, senga yo'l bo'lsin?

Asli hayvonzod, aqli odamzoddan ziyod G'irko'k jonivor sultonning buyrug'i bo'yicha, kim bo'lsa ham, darvozadan bemahal chiqqan kishini Hasan chopsonning tekshirishini bilib, yerni tepsina berdi. Avaz o'g'lon ham G'irko'kning avzoyi boshqacha ekanini bilib, ikki oyog'ini qisib, uzangiga qattiqroq tirab, egarning qoshidan mahkam ushlab turdi. Shunda jonivor G'irko'k ot to'rt oyog'ini buklab, bir sakrashda Chambilning darvozasidan ming gaz nariga borib tushdi. Hasan chopsonning ko'kragiga G'irko'kning tuyog'i oz-moz tegib ketdi. Shunda Hasan chopson ko'zini kattaroq ochib: "Ko'kragimga G'irko'kning tuyog'i oz-moz tekkani qulay bo'ldi. Go'ro'g'li sultonga mana ko'ksimda dog', Avaz o'g'lon bejavob G'irko'kni ustimdan sakratib o'tib ketdi, demagimga yaxshi bo'ladi", — deb qoldi. Avaz o'g'lon bo'lsa boshi oqqan taraflarga qarab keta berdi.

Bu yoqda Og'a Yunus pari Avazxon hovlisining darvozasini ichdan tizza bo'yi qilib ko'mdirib, o'zi erkak kiyimini kiyib, qo'liga miltiq olib, darvozaning ustida qorovullik qilib turdi.

Shuytib tong otib, to'rg'aylar chuldurak qotib, Go'ro'g'li sulton choyini ichib bo'lib, qirq yigitlarini chaqirib, Avazxonni keltirib, Chambilning qo'y bozorida o'ldirib tashlashni buyurdi. Go'ro'g'li sultonning amri bilan qirq yigitlar shashbar ushlab, saf bog'lab, ko'cha bilan aylanib, Avazxonning hovlisiga qarab bora berdilar. Og'a Yunus pari qirq yigitlarning shashbar olib kelayotganlarini ko'rib, darvozaning ustidan turib: "Qoshimga yondashmay keta beringlar. Agar yaqinimga yo'lagudek bo'lsangiz, baringni otib tashlayman", — deyberdi. Qirq yigitlar Og'a Yunus parining bunday siyosatini ko'rib, qaytib Go'ro'g'li sultonning mayxonasiga kelib: "Bizlar Avaz o'g'lonning hovlisiga borayotsak, xotining erkak kiyimini kiyib: "Qoshimga yo'lasanglar baringni otib tashlayman", — deb turibdi. Bu mushkulning ilojini o'zing qilarsan, deb nochor qoshingga qaytib keldik", — dedilar. Shunda qirq yigitlardan bu xabarni eshitib, murti shopday bo'lib, achchig'lanib, qirq yigitning oldiga tushib, o'zi Avazxonning hovlisiga qarab bora berdi. Og'a Yunus pari Go'ro'g'li sultonning o'zi qirq yigitning oldiga tushib kelayotganini ko'rib, darvozaning ustida turib, Go'ro'g'li sultonga qarab, bir so'z dedi:

Qoshima kelsang otaman,
Zo'rligim izhor etaman,
Orqaga qaytib ketmasang,
Ko'p ishlarni ko'rsataman.

Misqolni olib ketaman,
Chambil bahridan o'taman,
To'rt yuz to'qson devlarman
Qaytib Chambilga yetaman.

To'rt yuz to'qson tog'laringdan
Qistab bir kunda o'taman,

Adolatsiz shahringni
Yer bilan yakson etaman.

Iram yo'lini tutaman,
Elatingni tark etaman,
Qaytib kelib devlar bilan
Chambilni vayron etaman.

Yaxshidan ham bir nom qolar,
Davlatingga nuqson kelar,
Shu niyatingdan qaytmasang,
Yunus, Misqol dushman bo'lar.

Shunda Go'ro'g'li sulton Og'a Yunus paridan bu so'zni eshitib, shashtidan tushdi, hushidan adashdi. Bunday bir o'yylab ko'rsa, ish o'sal bo'libdi, Go'ro'g'li sultonning tolei chapidan kelibdi. "Dunyoda shundaychigi hodisalar gohida bo'ladi. Odam aqliga ish buyurmasdan shoshmashosharlik qilsa, shundaylarda chatoq bo'lib qoladi", — deb nochor qirq yigitlarni olib, mayxonaga qarab qaytdi. Og'a Yunus pari bo'lsa Oyugulqiz bilan Nuralini qo'riqlab, Go'ro'g'li sultondan araz urganicha, Avazxonning hovlisida qoldi. Ana endi Avaz o'g'lonidan eshiting.

G'am-alamdan kuygan bag'ri yaradi,
Moy ichganday vayron ko'ngli qoradi,
Ot yoliga ko'zdan yoshi tomchilab,
Shuytib Avaz huv, deb ketib boradi.

Ko'zdan oqqan yoshi bo'lib yuvindi,
Farq eta bilmayin kunduzman tundi,
Shuytib Avaz yig'lab ketib boradi,
Turkman elda bo'ldim-ku, deb suprindi.

Ko'za singan so'g'in bo'lmaydi mo'ndi,
Shodlik ketgan vayron dilga g'am qo'ndi,
Shuytib Avaz yig'lab ketib boradi,
Turkman elda bo'ldim-ku, deb suprindi.

Yurak-bag'rin dog'lab ketib boradi,
Ko'ngli kuyib cho'g'lab ketib boradi,

O'zi tuproq choqlab ketib boradi,
Shuytib Avaz yig'lab ketib boradi.

G'amli qulning paymonasi to'lmadi,
Musofirlar shodlanmadi, kulmadi,
Itvachchani erkalatgan turkmanda,
Hay attang-a, itcha qadrim bo'lmadi.

Deb bol Avaz giryon urib yig'ladi,
O'zini bilmayman nima chog'ladi,
Turkmandan, hay attang, quvg'in bo'ldim, deb
Hasrat bilan shuytib bag'rin dog'ladi.

Biyobonlar tekis, changib yotadi,
Avazning kallasi gangib ketadi,
Shu yurishda keta bersa oxiri,
Bilolmayman qay elatga yetadi.

Avaz o'g'lon bir gazaga borib, G'irko'kdan tushib: "Endi qayoqqa borsam ekan, Go'ro'g'li sultondan bu to'garakdagi podshohlarning bari qo'rqar, hozir podshohlarning zo'ri xalifai Rumdir. Go'ro'g'li sultonning bir ziyoni biqsa, shu xalifai Rumdan biqar, borsam, balki menga yordam berar", — deb G'irko'kning jilovini Rum tomonga burib, turkman cho'lini oralab ketib bora yotib, Hasan ko'lbarga duch kelib qoldi. Hasan ko'lbar shunday bir novcha, gavdali, zo'r odam ediki, uni bilmagan odam ongsizda ko'rsa, dev deb qo'rqib, yuragi yorilishi mumkin edi. O'zidan hatto Go'ro'g'li sulton ham hazar qilar edi. Lekin Hasan ko'lbar shunday katta gavdali bo'lsa ham, o'zi alang'asarroq, landavur bo'lganligidan Go'ro'g'li sulton uni Chambil atrofidagi cho'llarga jo'rttaga qorovul qilib qo'ygan edi. Hasan ko'lbar shuytib qoidaga muvofiq Chambildan bitta-yarim besar kishilarni ushlab olib kelib, Go'ro'g'li sultonga topshirar edi. Avazxon o'zining Hasan ko'lbarning qo'liga tushib qoladigan bo'lganini bilib, undan qanday qilib qutulib ketish chorasini o'ylab, ilgari bora berdi. Shunda Hasan ko'lbar Avaz o'g'lon bilan G'irko'kni tanib, oldini olib, to'xta, bolam, qayoqqa ketib borayapsan, deb shu so'zni aytdi:

Jonim bolam, Chambilbelga to'rasan,
To'ralik davringda davron surasan,
Qush uchsa qanoti kuyar cho'l bilan,
G'irko'kni o'ynatib qayga borasan?

Go'ro'g'li yo seni elchi qildima,
Yo bir joydan yomon xabar keldima,
Yo sultondan andak ko'ngling qoldima,
Yakka-yolg'iz o'zing qayga borasan?

Turli-tuman — bari taqdir ishima,
Kim kelsa tutaman tegra-dashima,

Shunda Avazxon Hasan ko'lbari aldab, bir necha joydan timsol keltirib, Hasan ko'lbarga qarab, bir so'z dedi:

Har doim hayronman falak ishiga,
Har kim lozim ekan tengi-to'shiga,

Bir ish bilan yo keldingmi qoshima,
Odamsiz cho'l bilan qayga borasan?

Adolatli xondan jaf o'rdingmi,
Maboda Xunxorga ko'ngil berdingmi,
Shuytib Chambilbeldan araz urdingmi,
Cho'llarda uloqib qayga borasan?

Bu cho'llardan besar odam yuradi,
Har qanday qorani bobong ko'radi,
Kim bo'lsa ham xonga ushlab beradi,
Ayt, Ko'lbar bobongga, qayga borasan?

Bir xolam bor edi, senga munosib,
Shuni aytib bordim sulton qoshiga.

Ayol bo'lsa, hali ko'ngling ovama,
Og'sa beray xolam senday bovama,
Sultonga aytibon shuni bildirdim,
Ko'nglimdaging anga qabul qildirdim,
Surxayil xolamni Ko'lbar boboma,
Xohlasi, keltirib berayin dedim.

Ul xolamning yoshi yetmişdan oshgan,
Qaralab to saksonlarga yonashgan,
O'zingday qoruvli, baland qomatli,
Sochlari orqanday chibolib tushgan.

Yuradi bir botmon munchoqni osib,
Har bir kipriklari pichoqday o'sib,

Shunday bir alpdir Surxayil xolam,
Bo'yi ham bo'yingga xuddi munosib.

Kuch bilan terakni sug'rib oladi,
Quvvatiga hamma hayron qoladi,
Shu xolamni bersam senga keltirib,
Juda senman mup-munosib bo'ladi.

Avazxonman, turkman elga to'raman,
Duch kelgan g'animga jazo beraman,
Chambilbelda javob olib sultondan,
Bobo, seni uchun Xunxor boraman.

— Bobo, shuytib o'zingga eshittirib ketay, deb ataylab burilib oldingga keldim. Agar shu gapim senga ma'qul bo'lsa, Xunxorga borib Surxayil xolamni senga keltirib beray, — deb turdi. Avazxondan bu so'zni Hasan ko'lbar eshitib, ko'zlari ma'rakaning qozoniday tosiroyib ochilib ketib: “Voh, bolam, qaniki shunday qilsang. Chumchuqday bildiragan bu xotinlar menga bo'lmas. Kiysang, to'ning mo'l bo'lsin, degan. Bo'yi bo'yim borabari shunday xotin keltirib bersang, nima armonim bor. O, bobongning suyaklari toza qizib ketdi-ku! Tezroq borib, o'sha novcha xolangni keltirib ber”, — dedi. Hasan ko'lbarning butun berilib, og'zidan so'laklari oqib gapirayotganidan foydalanib, Avazxon: “Xo'p, mayli, bo'lmasa, xolamni senga keltirib beraman”, — deb G'irko'kni haydab, nari yoqqa qarab o'tib ketdi.

Avazxon o'g'lon yo'l tortdi, oxiri Badbaxt belining dengiz tarafdagi chekkasiga yetdi, Xunxor yurtiga qarab o'tdi, Hazar dengizining sirtqi labi bilan yoqalab ketdi. Jangalda qo'y boqib yurgan bir cho'ponning nonlarini tortib olib, yo'l ozig'i qilib, qalin jangallarni oralab tustovuq otib, kechkisin bir yerga tushib, o't yoqib, otgan tustovuqlarini pishirib yeb, hafta deganda jangalning narigi uchiga chiqib qoldi. Bu yerlar Xunxorga qarashli Xorshon degan tarso podshohning yurti edi. Avazxon jangalning narigi chekkasida tustovuq ovlab yurgan bir ovchini ko'rib qoldi. Ovchi Avazxonning oldiga chiqib: “Biznikiga tush, uka. Sen turkmanga o'xshaysan”, — deb Avaz o'g'longa qarab, bir so'z dedi:

Bahorda ochilar bog'ning lolasi,
Yigitga pand berar so'zning olasi,
Sen o'xshaysan asli turkman bolasi,
Qo'noq bo'lgin uyga, aziz mehmonim.

Men ham kelgandirman turkman elidan,
Oshib Badbaxtining baland belidan,
Sendaylarga suvlar quysin qo'lidan,
Yur, boraylik uyga, aziz mehmonim.

Ba'zan odam qilar bir ishni nochor,
Shuytibam bo'ladi g'amlarga duchor,
Xunxor yurtga bo'lgan edim badarg'a,
Go'ro'g'li vallamat aylab gunohkor,
Yurgin endi uyga, aziz mehmonim!

Shuytib turkman eldan ko'chib kelganman,
Xorshon shohga bunda xizmat qilganman,
Uch-to'rt yildan beri mirshab bo'lganman,
Yur, boraylik uyga, aziz mehmonim.

Tarzingga qarayman, nodon bolasan,
Go'ro'g'li G'irko'kin minib kelasan,
Menikidan boshqa hovliga tushsang,
Jonim uka, zinhor nobud bo'lasan.

Ashur mirshab hamma gapni biladi,
Borsang, besh-olti kun mehmon qiladi,
Boshqa joyga mehmon bo'lma, jon uka,
Taniqli G'irko'kni hamma biladi,
Undan keyin senga o'sal bo'ladi.

Shunda Avazxon Ashur mirshabning so'zidan uning turkman ekanini bilib, Ashur mirshabga o'zini tanitib, bir so'z dedi:

Men ham turkman eldan osha kelaman,
Mayli, senikiga mehmon bo'laman,
Kimligimni endi bayon qilaman,
Qayda suhbat bo'lsa, yayrab-kulaman.

Bandirga-bandirga bellardan oshdim,
Yo'l-yo'lakay ko'p ofatga yonashdim,
Chambilbelda Avaz o'g'lon bo'laman,
Bir uchsiz, quyuqsiz yo'llarga tushdim.

Mehmon qilsang, yur, uyingga borayin,
Besh-olti kun damim olib turayin,

Undan keyin yana tushib yo'llarga,
Taqdirda nimalar bo'lsa ko'rayin.

Podshohlikda ko'p xizmatlar bo'ladi,
Uni boshqalardan pinhon qiladi,
U xizmatning nimaligi, jon aka,
Vahti o'tgandan kay ma'lum bo'ladi.

Men ham xizmatimni aytib netaman,
Mehmon qilsang, hafta turib ketaman,
Avazxon der Go'ro'g'liday sultonning
Xizmatini borib bajo etaman.

Bu so'zni Ashur mirshab Avaz o'g'londan eshitib: "To'g'ri aytasan, inim, podshohlikning kishi bilmas ko'p nozik ishlari bo'ladi. Bunday nozik ishlarni odam, iloji bo'lsa, o'ziga ham aytmaligi kerak bo'ladi. Mana, mening o'zim shunday ishning uddasidan chiqolmaganimdan shuytib bironing elida yuribman. Tanimasni siylamas, deganday sening Avaz o'g'lon ekaningni endi bildim. Avvallari uzoqdan faqat nomingni eshitib yurar edim", — deb Chambildagi barcha ko'z ko'rganlarini so'rab, Avaz o'g'longa qarab, bir so'z dedi:

Chambil elatlarin sendan so'rayin,
Shavkatli Go'ro'g'li sulton omonmi,
To'qson to'qqiz biylar boshi bek Ahmad,
O'sha og'a begi Zamon omonmi?

Safo o'g'li, derlar o'zini Chaqqon,
Mamarayim bekdir, tarafsiz polvon,
So'zlagan so'zlari muloyim, xandon,
Shoh vaziri bek Xoldorxon omonmi?

Mayxonada kayfin surgan shahbozlar,
Bari bir-biridan hunarmand, sozlar,

Temirchilar, donishmandlar, ustozlar,
Hasanxonday mardi maydon omonmi?

Yurak to'lqin urib keladi so'zlar,
Chambilbelda ko'pdir labi qirmizlar,
Opa va singillar, enalar, qizlar,
Og'a Yunus, Misqol yangam omonmi?

Ko'p azizlar chorlaganman kelama,
Bizdaylarnikiga mehmon bo'lama,
Ashur mirshab xizmat qilib tolama,
Katta-kichik, ko'z ko'rganlar omonmi?

Ashur mirshabning oyog'i olti, qo'li yetti bo'lib, Avaz o'g'lonni ergashtirib, mehmon qilib uyiga olib ketdi. Avaz o'g'lonni kichik mehmonxonasiga tushirib, G'irko'kni ayvonchasiga bog'lab, o'zi ichkariga kirib, xotini Donogulga qarab, uya mehmon keldi, deb shu so'zni aytdi:

Turgin, yorim, xizmatiga,
Chambilbeldan mehmon keldi,
Baxt shamoli uchib bu yon,
Avazxonday o'g'lon keldi.

Gurjiston tug'ilgan joyi,
O'zidir falakning mohi,
Go'ro'g'lining ko'ngilxohi,
Asli mohi tobon keldi.

Donogulim, chiq bu yona,
O'zim husningga parvona,

Davlat yuzlanib, zamona —
Og'ib bizga ravon keldi.

Arir bo'ldi chirki mehnat,
Enar bo'ldi yana davlat,
Jonga tekkan edi g'urbat,
Boz yoriqlik zamon keldi.

Turgan edi ko'nglim tilab,
Hosil berdi bori' matlab,
Shodlanibdir Ashur mirshab,
Turkmai eldan mehmon keldi.

¹ Bor — meva.

Ashur mirshabning bu soʻzini Donogul yori eshitib, mehmonxonaga chiqib, Avazxon bilan koʻrishib, Donogul ham Ashur mirshab yori bilan birlikda mehmon boʻlib oʻtirgan Avaz oʻgʻlonga ha, deb xizmat qila berdilar: laʼlida pista, magʻz, rusta, dasturxonda shirmoyi nonlar dasta-dasta, qirmizi choynaklarda choy damlangan. Bechora Ashur mirshab bilan Donogul Avazxonning atrofida girdikapalak boʻlib, shuytib xizmat qilib yuribdi.

Ammo Avaz oʻgʻlon ham asli nazarkarda alplardan edi. Avaz oʻgʻlonning ham alplik odati bor edi. Alplik odati shul ediki, bir uxlasa, oʻn ikki kun uxlar edi. Agar bir uxlamasa, qirq kun uxlamasa edi. Ashur mirshabnikida Avaz oʻgʻlonning alp uyqusi tutib, uxlab qoldi. Shu ahvolda oradan yetti kecha-yu yetti kunduz oʻtib ketdi.

Xorshon podshoh oqshom uxlab yotib tush koʻrib qoldi. Tush koʻrsa, tushida bir zoʻr qarchigʻay kunchiqar tomondan uchib kelib, Xorshon podshoh shahrining ustidan aylanib, Ashur mirshabning tomiga qoʻnibdi. Hovli daraxtlarida qancha chumchuq boʻlsa, bari shu qarchigʻayning tomogʻiga kirib borayotgan emish. Xorshon podshoh qoʻrqib uygʻonsa, tushi ekan. Erta bilan tush yoʻrovchilarini chaqirib, koʻrgan tushini aytdi. Ammo Xorshon podshohning tushini hech qaysisi yoʻra olmadi. Shunda Oygul degan maston kampir kelib, Xorshon podshohning koʻrgan tushini yoʻrab, bir soʻz dedi:

Ey, sultonim, ishing oʻsal boʻlgandi,
Turkmandan elingga dushman kelgandi,
Gartak gʻofil qolib, agar kechiksang,
Ajal kelib, paymonang ham toʻlgandi.

Daryo suvi loylangandir boshidan,
Avaz kelgan Goʻroʻgʻlining qoshidan,
Xunxorday shohlarning shohi, sultonim,
Zor aylagan turkmanlarning ishidan.

Ashur mirshab asli turkman boʻladi,
Qoʻl uchida senga xizmat qiladi,
Bugun yetti kundir, bilsang, sultonim,
Avaz shu mirshabga mehmon boʻladi.

Men bilganni boshqalaring tuymaydi,
Turkman odamxoʻrdir, hech yeb toʻymaydi,

Xorshon podshoh Oygul mastondan bu soʻzni eshitib, jallod-sallotlarini chaqirib, bir soʻz dedi:

Jallodlarim, tezlik bilan turinglar,
Ashur mirshab hovlisiga boringlar,
Haqiqatda Avaz anda bor boʻlsa,
Shashbar bilan kallasiga uringlar.

Jallodlarim, tezdin ravon boʻlinglar,
Boribon Avazning boshin olinglar,
Boshin olib tilla laʼliga solinglar,
Shunday qilib menga olib kelinglar.

Jallodlarim, hargiz hayal oʻtmasin,
Bachchagʻar uygʻonib qochib ketmasin,

Yana besh kun uxlab agar uygʻonsa,
U Avaz hech kimni tirik qoʻymaydi.

Avazi sen tushda koʻrgan shunqordir,
Oʻn ikki kun uning uyqusi bordir,
Xudo panoh bersin, agar uygʻonsa,
Hech toʻymas odamxoʻr, bir ajdahodir.

Uygʻonmayin qilgin aning ishini,
Dori bilan zoyil ayla hushini,
Vaqtini qoʻldan bermay, Xorshon sultonim,
Jallod yollab kesdir aziz boshini.

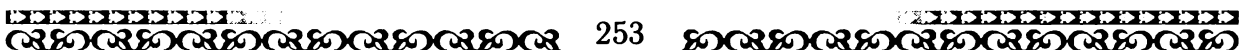
Senga soʻzlab turgan Oygulday maston,
Iqboling balanddir, boʻlma parishon,
Ajal haydab shoʻri qisib kelgandir
Oʻz oyogʻi bilan bunda Avazxon.

Tagʻi vaqt kechikib, doʻstlar, yoronlar,
Goʻroʻgʻlisi orqasidan yetmasin.

Ashurdayin mirshabni ham boylanglar,
Ikki qoʻlin tangʻib bandi aylanglar,
Dushmanga joy berganning shul deb jazosi,
Gʻazab zindoniga eltib taylanglar.

Gʻazab bilan toshib soʻzlaydi Xorshon,
Xabarchi aytgʻuvchim Oygulday maston,
Jallodlarim, hayal etmay boringlar,
To qochib ketmasin ayyor Avazxon.

Xorshon podshohning bir donishmand vaziri bor edi. Ana shu vazir oʻrmidan turib, Xorshon podshohga taʼzim qilib, bir necha joydan timsol keltirib, Xorshon podshohga qarab, bir soʻz dedi:



Ey, sultonim, shoshqaloqlik aylama,
Begunoh Ashurning qo‘lin boylama,
Haqiqat qip tekshirmasdan birovni
Halokatning zindoniga taylama.

Ashur ko‘p yil xizmatini qilgandi,
Doim sendan mukofotlar olgandi,
Hali ham ko‘nadi har bir amringga,

Bu so‘zni donishmand vaziridan Xorshon podshoh eshitib, gartak shashtidan tushib: “Ashur mirshabga aytasang, Avazxonni tutib berib yuboradi”, — deb bitta yasovulini Ashur mirshabnikiga ravona qildi. Ashur mirshab kechasi bilan Xorshon podshohning shahrida mirshablik qilib, erta bilan uyiga kelib ovqatlanib, undan keyin odati bo‘yicha tustovuq oviga chiqar edi. Bugun ham mirshablikdan kelib, endi ovqatlanayotganida, Xorshon podshohning yuborgan yasovuli kelib, Ashur mirshabning hovlisiga kirib, dam-payib, Ashur mirshabga qarab, Avaz o‘g‘lonni so‘rab, bir so‘z dedi:

Zoti ulug‘ shohdan farmon bo‘lgandi,
Shuytib hovling uzra odam kelgandi,
Turkman elda nom chiqargan Avazxon
Uying ichra kirib uxlab qolgandi.

Shu Avazni menga bog‘lab berasan,
O‘zing ham meniman birga yurasan,
Podshohlikning farmoni shul, bilasan,
Shundan bosh tovtasang, jafo ko‘rasan.

Podshoh degan elat boshi bo‘ladi,
Shuytib aning ko‘rgan tushi keladi,

Yasovulning kutmaganda kelib aytgan bunday so‘zidan, o‘ynab turgan ko‘zidan Ashur mirshabning siylasi qotib, hushini yo‘qotib qo‘ya yozdi. Shunda Donogul eshikdan chiqib, podshohlikdan kelgan yasovulga qarab, bir so‘z dedi:

Tang kelganda tori zulfim burayman,
Kishi elida qanday qilib turayman,
Erim mirshablikdan horib kelgandir,
Peshingacha sendan muhlat so‘rayman.

Eshit menday mushtiparning so‘zini,
Ko‘p yedik bu Xorshonshohning tuzini,
Peshingacha bizga bersin muhlatdi,
So‘ng op ketsin shu Avazning o‘zini.

Avaz yotir hali o‘zga kelmaydi,
Dunyoni suv olsa aslo bilmaydi,
Hozir erim ishdan horib kelgandir,
Nasha qilgan, kayfi uchsa bo‘lmaydi.

U o‘zingga toza sodiq bo‘lgandi.

Ko‘p yil bo‘ldi amring tutib yuradi,
Qaytama o‘zingning iching qoradi(r),
Uyida bo‘lsa ham agar Avazxon,
Kishi yubor — o‘zi tutib beradi,
Odamingga agar tutib bermasa,
Undan kay yuborsang, jallod boradi.

Oygu maston har narsani biladi,
Kutmaganda shunday farmon qiladi.

Avaz uying ichra uxlab yotgandir,
Yetti kundan beri shuytib qotgandir,
Darrov bachchag‘arni bog‘lab berasan,
Ulug‘ Xorshon shunday farmon etgandir.

Tez bo‘lgin meni ham ishdan qoldirma,
Shoh oldida gulday yuzim so‘ldirma,
Tag‘i hayallatib bundayin ishni,
Xorshonday podshoni hadik oldirma.

Shohdan talab aylar menday gajakdor,
Sen ham, biz ham anga chindan xizmatkor,
Peshingacha shuytib muhlat so‘rayman,
Erim bog‘lab o‘zligidan op borar.

Erim buni yo‘ldan tutib olgandir,
Olib kelib hovli abog‘i qilgandir,
Peshindan kay o‘zi bog‘lab op borar,
Podshohga topshirar vaqti to‘lgandir.

Donoman, ko‘p gapni bilarman, aka,
Yuzimda xolim bor qoradan yakka,
Peshingacha shohdan muhlat so‘rayman,
Mirshab erim ketgan edi pinakka.

Bu so‘zni Donoguldan eshitib, yasovul Xorshon podshohning oldiga qaytib ketdi. Ko‘rgan-bilganini, Donoguldan eshitganini, peshingacha muhlat so‘raganini, Ashur mirshabning o‘zi Avazxonni bog‘lab podshohlikka keltirishini aytdi.

Xorshon podshohning yurtida yetti-sakkizta turkman bor edi, bari bir-birlari bilan ittifoq edi. Xorshon shoh shahrida maktablar tarso tilida o'qitilar edi. Turkmanlar o'z kitob va bilimlarini saqlab qolib yo'qotmaslik uchun sahroda bir jarlikdan kovlab bir maktabxona qilib, yaxshi bir maktabdor turkman domulloni qo'yib, besh-olti bolani podshohlikning ro'yxatiga ham o'tkazmay, yashirib, shu jardagi maktabda o'qitar edilar. Bolalarning ota-enalari har zamon xabar olib, non, go'sht, moy, choy, meva-cheva berib ketib turar edilar. Ana shu yashirin maktabda Ashur mirshabning Jonodil degan o'g'li ham o'qir edi. Shunda Donogul Ashur mirshab eriga qarab, marg'ulini tarab, zulfini burab: "Mehmon atoyi xudo, degan. Bizni odam deb va bizdan panoh tilib kelgan aziz mehmonimizning o'rniga o'g'limiz Jonodilni bog'lab olib borib podshohga bersang. Shuning bilan mehmon o'limdan xalos bo'lib, o'zi mo'ljallagan yog'iga eson-omon ketsa",— deb shu so'zni aytdi:

Ajal yetmay, paymonalar to'lama,
Xazon bo'lmay, bog'ning guli so'lama,
Ro'yxatda yo'q Jonodilni keltirsang,
Tarsolar podshohi Xorshon bilama?!

Azaldan shul ekan qudrati subhon,
Bizni qora tortib kepti Avazxon,
Avaz deb Xorshonga op borib bersang,
Jonodilim bo'lsa mehmonga qurbon.

Go'ro'g'li ishiman Avaz boradi,
Ko'z ko'rmagan ko'p joylarni ko'radi,
Shu yerda osilsa dorga Avazxon,
Turkman ishlarini qo'ldan beradi.

Jonodil ham asli turkman uli-da,
Ulg'ayib o'ssa ham tarso elida,

Turkman ishi yo'lda haraj bo'lguncha,
O'g'lim qurbon bo'lsin vatan yo'lida.

Jonodil bo'lmasa Avaz o'ladi,
Xorshonning qo'lida nobud bo'ladi,
Agar shunda nobud bo'lsa Avazxon,
Turkman ishi barbod bo'lib qoladi.

Donogul der aytmagan so'z qoldima,
So'z kelsa boqmayman orqa-oldima,
To'rt qabila ulug' turkman ishidan,
Bir burni po'q bolam aziz bo'ldima.

Boshimga qo'yganim gajak o'dog'a,
Saharlar yig'layman qodir xudog'a,
Qirq ming uyli turkmanlarning yo'luga
Bir burni po'q o'g'lim bo'lsin sadag'a.

Donoguloyning bu so'zlari Ashur mirshabga juda ham ma'qul tushib turkmanlik tomiri qo'zg'ab, o'rmidan turib, tustovuq ovlash bahonasi bilan shahardan chiqib, sahroga yuzlanib, jarlikdagi yashirin maktabxonaga borib, domullodan: "Enasi ko'rgisi kelibdi", — deb Jonodilni so'rab olib, ergashtirib qaytib kela berdi. Shunday qilib, ota-bola tush vaqtida shaharga kirib keldilar, Ashur mirshab atrofga alanglab, ehtiyotlik bilan Jonodilni hovlisiga olib kirdi. Shunda juda ko'p vaqtlardan beri bolasini ko'rmay sog'inib yurgan Donogul o'g'li Jonodilni ko'rib, quchoqlab o'pib, yig'lab, ko'ngli buzilib, ko'zining yoshi tizilib, harna dardini bayon qilib, uxlab yotgan Avazxonni ko'rsatib, bir so'z dedi:

Bir maslahat uchun seni chorladik,
Rozimisan shunga, erka chirog'im,
Otang bilan uzoq fikr ayladik,
Rozimisan shunga, erka chirog'im?

Chambilbelda o'zi nomdor atalgan,
Muhim xizmat uchun xondan xat olgan,
Ul muhimi senga kelib qadalgan,
Rozimisan shunga, erka chirog'im?

Avaz o'g'lon shuytib bunda kelibdi,
Kelib shohga ma'lum bo'lib qolibdi,

Rozimisan shunga, erka chirog'im,
Avaz nom olmog'ing lozim bo'libdi.

Avazxon bu yerdan uzoqqa ketar,
O'rniga bu otang seni band etar,
Rozimisan shunga, erka chirog'im,
Balki shu bugun ajaling yetar.

Men yig'layman g'ayri elda dod-u dod,
Bu g'amlar boshlardan bo'lurmi kushod,
Rozimisan shunga, erka chirog'im,
O'rnigga Avazxon bo'ladi ozod.

Donogulning g'ami haddan oshibdi,
Boshimizga shunday savdo tushibdi,

Rozimisan shunga, erka chirog'im,
Sening uchun otang chilbir eshibdi.

Shunda Jonodil enasining bu so'zini eshitib, enasiga javob berib, bir so'z dedi:

Men ota-enamga jigarporaman,
Musofir shahrida ko'ngli yaraman,
Har na bo'lsa, sizlargadir ixtiyor,
Ixtiyoring tashlab qayga boraman.

Har na bo'lsa, sizlargadir ixtiyor,
Aziz jonim boshingizdan sadag'a.

Bola ota-enadan bir yon bezarmi,
Amirga ko'nmayin iloji bormi,
Har na bo'lsa, sizlargadir ixtiyor,
Ota-ena xohishin bola buzarmi?

Uyga mehmon bo'lsa Avazday kishi,
Bu yon parvoz aylab ko'nglin qushi,
Aziz boshim vatan uchun sadag'a,
Bir men o'lsam, bitsa turkmanning ishi.

Xat tanidim, bergandinglar mullag'a,
Aqli borlar sabr etarlar qazog'a,

Sizga arzin aytar bunda Jonodil,
Ilm-u adab ko'rib, bo'ldim daryodil,
Mayli, mening qo'l-oyog'im bog'lagin,
Ey, otajon, turay men bo'lib odil.

Bu so'zni Jonodiljondan otasi Ashur mirshab eshitib, zor-zor yig'lab, o'g'liga qarab, bir so'z dedi:

Netay, bog'lamoqqa oyoq-qo'lingni
Ko'zim qiyib, hargiz qo'lim bormaydi,
Yana bog'lamasam, yo'qdir ilojim,
Jonim bolam, hargiz qo'lim bormaydi.

Chilbirman chulg'ashga aziz boshingni,
Jonim bolam, hargiz qo'lim bormaydi.

Ozod qo'lingni bog'lamoqqa,
Yurak-bag'ringni dog'lamoqqa,
Shuytib bandi aylamoqqa
Ko'zim qiyib, hargiz qo'lim bormaydi.

G'aribdirmiz zolim Xorshon elida,
Otangning hasrati ko'pdir dilida,
Kim bog'langan o'z otasin qo'lida,
Ko'zim qiyib, hargiz qo'lim bormaydi.

To'xtata bilmayman ko'zda yoshimni,
Falak chap ayladi, netay, ishimni,

Ashur mirshab kuyib yig'laydi chandon,
Boshimni qopladi qora bir tumon,
Kim, dedim, eshitar bu qanday zamon,
Jonim bolam, hargiz qo'lim bormaydi.

Bu so'zni Ashur mirshab aytib, sarosimaga tushib qolganini Jonodil ko'rib, chilbirni otasining qo'lidan olib, o'zini o'zi bog'lamoqchi bo'la berdi.

Xorshon podsho: "Ashur mirshabning muhlat olishi, maboda bir bahona bo'lmasin! Kun bo'lsa, qi-yomdan og'ayotir. Endi Ashur mirshabning muhlati ham bitdi. Borib Avazxonni ham, Ashur mirshabni ham olib kelinglar. Lekin Avazxonning o'zini emas, kallasini tilla la'liga solib olib kelinglar", — deb qirq jallodiga buyurdi. Qirq jallodlar Ashur mirshabning hovlisiga bostirib kirmoqda edi. Bu yoqda bo'lsa, Jonodil o'zini o'zi chilbir bilan bog'lamoqda, bir chekkada Ashur mirshab bilan Donogul sho'rqillab yig'lamoqda edi. Shunday shobirlardan Avazxon uyg'onib ketib qarasa, bir yigit o'zini o'zi chilbir bilan bog'layotir, Ashur mirshab bilan Donogul sho'rqillab yig'layotir, hovlida bo'lsa, g'ovg'a, shobir katta. Shunda Avaz o'g'lon masalaning tagiga tushunib, o'midan turib, darrov yov-yarog'ini taqinib, irg'ib hovliga chiqdi. Qarasa, G'irko'k ipini uzib bo'shalib, jallodlarning ko'pini tishlab o'ldirib qo'yibdi. Avazxon chiqib, yo'lbarsday chirpinib, jallodlarning qolganini qira boshladi. Jallodlar vo, ota, vo, ena, deyishib darvozadan qochib chiqamiz, desa, G'irko'k ularni qochib qutulishga qo'ymadi. Shuytib, Avaz o'g'lon qirq jallodning barini hovlidan chiqarmay qirib tamom qildi. Undan keyin Avaz o'g'lon Ashur mirshabga qarab, bir necha joydan timsol keltirib, shu so'zni aytdi:

Endi bunda turmoq sizga haromdir,
Bo'ling, og'a, Chambilbelga eltayin,

Dushman ichra omon bo'lmoq gumondir,
Bo'ling endi, turkman elga eltayin.

Jallodlar jasadi bunda tilindi,
Bitta qolmay bari nobud qilindi,
Jonodil ham endi oshkor bilindi,
Bo'ling, og'a, Chambilbelga eltayin.

Bu yerda qolsanglar bo'lur qiyomat,
Yomg'irday yoqqusi boshlarga ofat,
Nima foyda so'nggi qilgan nadomat,
Bo'ling, og'a, Chambilbelga eltayin.

Zolim xalqi zulm aylashdan to'ymaydi,
Bu ma'nini so'z bilmaslar tuymaydi,
Yangamni ham endi omon qo'ymaydi,
Bo'ling endi, turkman elga eltayin.

Ostimda bedovim o'ynar yuz alvon,
Chambilbelda o'zim nomidor polvon,
Op ketay, Girko'kim aylasin javlon,
Bo'ling endi, turkman elga eltayin.

Ashur mirshab ham qochish taraddudiga tushib qolgan edi. Avaz o'g'lonning bu so'zini eshitib, darrov belini ikki joydan bo'g'ib, qo'lga ilinguday narsalarni olib, Ashur mirshabga Donogul mingashib, Avaz o'g'longa Jonodil mingashib, shuytib vaqtini qo'ldan boy bermay, hovlidan chiqib, ko'cha bilan kela berdilar. Shahar darvozasi Ashur mirshabning hovlisiga yaqin edi. Shuytib, shahar darvozasiga oson yetib olishdilar. Avaz o'g'lon darvoza qorovulini o'ldirib, yo'ldoshlarini tashqariga ergashtirib chiqdi. Shu yerda bir tarso sipohining otini Jonodilga tortib olib berib, uch otli bo'lib keta berdilar.

Ha demay burqisib, chang ko'tarilib, Xorshon shohning qo'shni shahardan chiqib kela berdi. Avaz o'g'lon yo'ldoshlari bilan darrov bir do'nglikka chiqib, Donogulni shu do'nglikka tushirib, Avaz o'g'lon, Ashur mirshab, Jonodil — uchovi Xorshon podshohning qo'shiniga yuzlanib, uchovi uch yoqdan ot qo'yib, alarning aqlini shoshirib, xuddi qamishga o't tushganday sipirib o'ldirib, maydonda o'liklar bug'doyning bog'iday qiyrab qoldi. Dushmanlar qo'rqib, keyniga qaytdi. Bu yoqda yana bir beega qolgan otni Donoguloyga mindirib, to'rt otli bo'lib qayta berdilar.

Shuytib yo'l yurib, yo'l yursa ham mo'l yurib, Badbaxt tog'ining berigi oshuviga kelib, Avaz o'g'lon Ashur mirshabga: "Men boradigan yerimga borib qaytib kelganicha, sizlar shunda tura turinglar. Keyin barimiz birga Chambilbelga boramiz. Bo'lmasa, Go'ro'g'li seni badarg'a qilganligi uchun Chambilga kirgizmaydi", — deb Ashur mirshab va uning yori Donogul, o'g'li Jonodilni tog'da qo'yib, o'zi G'irko'kning jilovini burib, "Rum shahri qaydasan", deb yana nari yoqqa qaytib ketdi. Bu sira Avaz o'g'lon G'irko'kni tulpor yurishiga solib, ikki kecha-yu ikki kunduz deganda Xorshon podshohning tuprog'idan chiqib, yana bir kecha-yu bir kunduz yurib, bir odamsiz dashtga chiqib qoldi. Shu dashtda yotib, erta bilan turib qarasa, kunchiqardan ham, kunbotardan ham kun chiqibdi. Avaz o'g'lon: "Tovba, bu kunchiqardan chiqqan kun hamishagi kun, bu kun botardan chiqqan kun qanday kun bo'lsa ekan", — deb turib ediki, kunchiqardan chiqqan kun osmonga o'rlab, kunbotardan chiqqan kun joyida qimirlamay qoldi.

Shunda Avaz o'g'lon: "Shu qimirlamagan kunni borib ko'ray", — deb G'irko'kka minib, qimirlamagan kunga qarab ravona bo'ldi. Borib ko'rsa, u bir pistaqi rabot ekan. "Men yer yuzining jannati Iram boqqa kelib qolibmanmi?" — deb asta rabotning ichiga kirdi. Kirib og'zi ochilib, hayron bo'lib qoldi. Sariq anjirlar shunday pishib yotibdi, anjirlardan nari olmazor. Olmalarning biriga bir go'zal parizod o'z sochi bilan bog'lanib turibdi. Shunda Avaz o'g'lon parizodning oldiga yaqin borib, unga qarab, holini so'rab, bir so'z dedi:

Sochidan bog'langan pari,
So'zlab bergin o'z tilingdan,
Nega buytib mahkam qilib,
Berkitibdilar qo'lingdan.

Zulfing kesma, soching qallob,
Gul uyalur jamolingdan.

Sochi uzun, barno pari,
Qay elatdir bundan nari,
O'zing hublarning sarvari,
Ber xabar o'sgan elingdan.

Kimlar seni bog'labdilar,
Bag'ri-diling dog'labdilar,
Soching bilan chirmabdilar,
Dur soch — teray maqolingdan.

Qamarmisan yoki oftob,
Seni ko'rgan bo'lur betob,

Men chambillik Avazxonman,
Nom ko'targan pahlavonman,
Sayr etib bunda kelganman,
Bayon aylagin holingdan.

Yechayin banddan qo'lingni,
Shuytib so'rayman holingni,
Kimlar ranjitdi dilingni,

Bayon etgin o'z elingni,
Op boray kelgan yo'lingdan.

Olmaga bog'lanib turgan parizod Avazxonni ko'rib, so'zini eshitib, iztirobga tushib, Avazxonga qarab, bir so'z dedi:

Yosh ekansan, kelgan yigit,
Jon azizdir, ket bu yerdan,
Bu qilgan da'vongni unut,
Jon shirindir, ket bu yerdan.

Meni Shomdan keltirgandir,
Shu bog'da iskab yurgandir,
Sochim bilan shu daraxtga
Berkitib tilsim urgandir.

Bu joylar devlar makoni,
Qutulmas odamning joni,
Kep qoladi hamzamoni,
Jon azizdir, ket bu yerdan.

Bu daraxtdan ajrolmayman,
Hech bir yoqqa ketolmayman,
Otam Shomning podshosidir,
Men oldiga yetolmayman.

O'zi ulug', dovshi zahar,
Eshitganing yo'qdir magar,
Devlardan tekmasin asar,
Jon shirindir, ket bu yerdan.

Sendaylar gohda keladi,
Menga tiklashib qoladi,
Bunda devlar changaliman
Kelgan yigitlar o'ladi,
Jon shirindir, ket bu yerdan.

Bunda bor devlar sardori,
Biri qora, biri sari,
Bag'ringga tegar xanjari,
Jon azizdir, ket bu yerdan.

Mening ismim Anqos pari,
O'zim qizlarning sarvari,
Yosh ekansan, qolgin tiri(k),
Jon azizdir, ket bu yerdan.

Avaz o'g'lon Anqos paridan bu so'zni eshitib, gapning tahtiga tushunib, bu parizod qizni Qoradev bilan Saridev Shom yurtidan bu yerga keltirib bog'lab qo'yganini bilib, Anqos parining qoshidan nariga o'tib, G'irko'kdan tushib, otini qalin daraxtlar orasiga yashirib, o'zi devlarning keladigan yo'lidagi ko'prikning tagiga berkinib turdi. Shu pilla yer-u ko'kni larzaga keltirib, Saridev sariq otini minib, uzoqdan aqirib-baqirib kela berdi. Kelib-kelib ko'prikka yetganda, Saridevning sariq oti keyintus bo'lib taqqa to'xtadi. Shunda Saridev otini so'kib: "Bu yerga Avaz o'g'lon kelganday hurkasan", — dedi. "Avaz o'g'lon otangning amakisi bo'lami?" — deb Avaz o'g'lon ko'prikning tagidan chiqa solib, Saridevga hamla qilib, uning sariq otini isfihoni xanjari bilan urib, ikki bo'lib tashladi. Saridev piyoda qolib, Avazxonga chang solmoqchi bo'ldi. Ammo Avaz o'g'lon Saridevga chap berib, uning ko'ksiga xanjar suqib, ag'darib tashladi. Anqos pari Avaz o'g'lonning bunday zo'ri shijoatini ko'rib, tahsin va ofarinlar aytib, zor-zor yig'lab: "Ishqilib, shu yigit Qoradevning changidan ham omon qolsin-da", — deb tilakdosh bo'lib, yuragi urib, tin-kasi qurib, bir so'z deyayotir:

Shoh savlatli botir yigit,
Balolardan omon bo'lsin,
Bu musofir yurti ichra
Qazolardan omon bo'lsin.

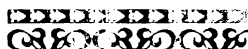
Hech topmasin husni zavol,
Qoradevdan omon bo'lsin.

Men ham o'zim bir g'arib bosh,
Oyday yuzim ko'rmay quyosh,
Bu ham ekan bir barra yosh,
Dev changidan omon bo'lsin.

Qayrilmasin qora qoshim,
Qayga uray g'arib boshim,
Ko'zdan oqar qonli yoshim,
Har balodan omon bo'lsin.

Sarvi qomat, oqto'p jamol,
Husnin niholi barkamol,

Zor aylanar Anqos pari,
Manzilgohim tog'dan nari,
Tushmish bu o'g'lon guzari,
Ofatlardan omon bo'lsin.



Avaz o'g'lon: "Hamzamon Qoradev ham kelsa kerak", — deb Saridevning o'ligi va otini anjirlar orasi-ga yashirib, o'zi yana ko'prikning tagida pusinib yotdi. Kun peshin bo'lgan pillada Qoradev Qoratulporini minib, chor-atrofni qop-qora tuman qilib, osmon-u zaminni titratib, ko'prikka kelib qoldi. Qora oti birdan hurkib, belini bir gajak qilib, keyintus bo'lib cho'pchib, Qoradevni yiqitib ketdi. Shunda Qoradev g'azablanib: "Bachchag'ar, xuddi Avaz o'g'lon kelib, pusinib turganday hurkasan-a", — deb otini urmoq-chi bo'layotganda, Avaz o'g'lon xanjarini qo'liga olib, ko'prikning ostidan chiqib: "Avaz o'g'lon otang-ning amakisimi?" — deb Qoradevning oldini to'sdi. Shunda Qoradev bir yomon baqirib, gurzisini ko'tarib, Avaz o'g'lonni urib pachaqlab tashlamoqchi bo'ldi. Avaz o'g'lon vaqtini qo'ldan bermay, Qoradevning ko'ksiga xanjar suqib yubordi. Qoradev qattiq g'arg'ara tortib, tog' qulaganday yerga ag'darilib tushdi... Avaz o'g'lon Qoradevning Qoratulporini tutib olib, bir daraxtga bog'lab, G'irko'kni ham daraxtlar orasi-dan chiqarib qo'yib, Anqos parining oldiga kelib, unga qarab, bir so'z dedi:

Ey, gulpari, dev sharridan qutulding,
Dadil bo'lib, qadding rostlab tur endi,
Bilmayman qandayin ahvolda qolding,
Bandilikdan ozod bo'lding, tur endi.

Ishim yo'qdir, shumligingga, ginangga,
Albatta istarsan bormoq xonangga,
Eson-omon eltay seni enangga,
Ko'p yotmagin, mehribon qiz, tur endi.

Boshing gangib, senga atrof chirillar,
Qush uchganday qora qoshing pirillar,
Bezgak tutib qo'l-oyog'ing dirillar,
Xalos bo'lding ul yomondan, tur endi.

Endi esnab kelayozding hushingga,
Rahmim keldi ko'zdan oqqan yoshingga,
O'zim hamroh bo'lib eltay qoshingga.
Shom mulkiga men ham tayyor, tur endi.

Ozod aylab, bahri-diling ochayin,
Rostlik turgan joyda jondan kechayin,
To'rt quloch sochingning bandin yechayin,
Qo'rqma, lobar, omon-omon, tur endi.

Quladi zolimning borliq hayoti,
Tubdan ag'darilib bixi-bunyodi,
Minsang, mana hozor devning qora oti,
Yo'llarga tushaylik, ey qiz, tur endi.

Qoyil qoldim senday suluv satangga,
Albatta istarsan bormoq vatanga,
Eson-omon eltay seni otangga,
Ko'zing ochib, ko'tarilib tur endi.

Meni so'rsang, Chambilbeldan kelaman,
Doim mazlumlarga yori qilaman,
Asli o'zim Avaz o'g'lon bo'laman,
Yur, eltayin o'z elingga, tur endi.

Avaz o'g'londan bu so'zlarni eshitib, hushiga kelib, ko'zini ochib qarasa, boyagi yigit: "Tur endi, devlardan qutulding, seni o'zim ota-onangga eltib qo'yaman", — deb turibdi. Atrof-to'garakka qarab, alang-bulang qilib, Qoradev bilan Saridevning asari ham qolmaganligini bilib, quvonganidan entikib, yana ancha g'alati bo'lib qolib, zo'rg'a hushini yig'ib, bunday o'ylab ko'rdi: "Bu kelgan yigit qanday odam, avliyomi? Nima o'zi? Axir, men toza rasoga engan bir qiz bo'lsam, bu odam boshimdagi zolimlarni bar-taraf qilsa, bu yerlarda mening bilan shu yigitdan boshqa hech kim bo'lmasa, qanday insof qilib, meni ola ketmay, farishtaday bo'lib, seni uyingga eltib qo'yay, deb turibdi. Yo bo'lmasa, tush ko'rayotibmanmi?" — deb ko'zini uqalab ko'rsa, o'zi uyg'oq. Shuytib sochidan xabar olsa, sochi ham daraxtdan bo'shalibdi, bilsa, devlar o'lib, tilsimi ushalibdi. Shunda Anqos pari o'rnidan turib, devonalarcha Avaz o'g'longa qarab, gar-danini xam qilib, adab bilan dasti alif-lom qilib, bir so'z dedi:

Assalom alaykum, tabarruk inson,
Yo'lingga fidodir bu tandagi jon,
Baxtim chirog'ini yondirgan mehmon,
Qabul ayla, o'zim bo'lay qurboning.

Atirgullar o'stirayin hilingga,
Poyandoz bo'layin yurgan yo'lingga,
Qabul ayla, o'zim bo'lay qurboning.

Ber ijizat, suvlar quyay qo'lingga,

Dasta buvdoq' gullar tutay dastingga,
O'zim tikib to'nlar yopay ustingga,

¹ Dastalangan.

Istasang palosing bo'lay ostingga,
Qabul ayla, o'zim bo'lay qurboning.

Kecha-kunduzlari bo'lib hamrozing,
Bulbul, qumri kabi nag'ma-navozing,
Yoqtirsa gar meni nozik mijozing,
Qabul ayla, o'zim bo'lay qurboning.

Yoring bo'lib yuray o'sgan elingda,
Bir toza gul bo'lib tursam qo'lingda,
Har na bo'lsam ixtiyorim oling-da,
Qabul ayla, o'zim bo'lay qurboning.

Anqos pari xizimatingdan sharmanda,
To o'lguncha bo'lsam o'zingga banda,
Oldingda aylasam, chamanday xanda,
Qabul ayla, o'zim bo'lay qurboning.

Bu so'zni Anqos paridan Avaz o'g'lon eshitib: "Hech narsadan tashvishlanma. Sen iztirobga tushib, har nima deyapsan. Ammo men u aytgan bulhavas yigitlardan emasman. Chambilda yorim bor, ul yorim mening pokiza yurishimning tilakdoshi bo'lib, kecha-yu kunduz yo'limga intizor. Men senga shunday xolisdan bir xizmat qilib, shu xolis xizmatimni nihoyasiga yetkazib, seni o'z yurtingga eltib, ota-enangga topshirib qaytaman", — deb dildorlik berdi. Shunda Anqos pari bir so'z dedi:

Ko'rdim ajab bir kishini,
Yo malakdir, yo g'ilmondir,
Iramga eltib solmoqqa
Balki ul molik rizvondir.

Bilmanam kimning kuyiga,
Gullar monanddir ro'yiga,
Menday gajakdor to'yiga,
Uzoqdan kelgan mehmondir...

O'zi barno, xulqi oli,
Shams-u qamardir jamoli,
Baland parvozli maqoli
Bul shunday tandagi jondir.

Anqos aytur ko'p bulhavas,
Bu undaylaridan emas,
Deganlarim bari abas,
Malak emas, bu insondir.

Shunday qilib, Avaz o'g'lon Anqos pariga dildorlik berib, devlarning xazinasidan eng yaxshi narsalarini ikki xo'rjingga joylab, yaxshi-yaxshi zanfona kiyimlardan olib Anqos parini kiyintirib, Avaz o'g'lonning o'zi G'irko'kka minib, Anqos parini Qoradevning qora otiga mindirib, Shom yurti qaydasan, deb ravona bo'lib, yo'l yurib, yo'l yursa ham mo'l yurib, bir oylik yo'lni o'n besh kunda bosib, Shom shahriga yetib bordilar.

Shom mulkida Shohjahon podshoh edi, qizini yo'qotib, oshi xudoyisini berib, qizidan umidini toza uzib yuborgan edi. Ongsizda qizining bir notanish yigit bilan ikki otni minib, darvozadan kirib kelishgani ni ko'rib, Shohjahon bilan xotini aqlarini yo'qotib qo'yidilar. Qancha navkar, choparlar chiqib, Avaz o'g'lon bilan Anqos parini haram-saroyga tushirib oldilar. Shohjahon bilan xotini ham hushlariga kelib, jonday farzandlarini eson-omon ko'rib, quchoqlab o'pib, Avaz o'g'lonni ham navozish qilib, shuytib, Shom mulkining azasi to'yga aylanib ketdi.

Shunda Shohjahon bilan xotini xilvatga kirib: "Endi nima qilamiz", — deb maslahat qilishib, o'z fikrlarini Avaz o'g'longa ham aytdilar. Shunda Avaz o'g'lon: "Mening Chambilda sevgan yorim bor. Qizingizga xolis xizmat qilib, devlarning changalidan qutultirib keldim. Hali ham meni desangiz, men xolisdan shu qizingizni o'zi xohlagan yigitga berar edim", — dedi. Shohjahon bilan Anqos parining enasi Avaz o'g'lon nima qilsa, rozi bo'lmoqchi bo'lib, qizini ixtiyorini Avaz o'g'longa berdilar.

Bu xabarni eshitib, Shomning begu bekbachchalari: "Aka, jo'ra, shu qizni bizga to'g'rila", — deb Avaz o'g'longa kela berdilar. Ammo Avaz o'g'lon qizga chindaki oshiq o'sha yerlik bir faqir yigit ekanini Shomga borgan kuniyoq bilgan edi. U yigit bechora ko'nglida: "Bunday savlatli oyday qizlar mana bu kelgan quyoshday yigitga lozim. Shu ko'zimga rohat berguvchi Anqos pari faqatgina boshqa yoqqa ketmasa, hech bo'lmasa, har zamonda diydoriga bir ko'zim tushib yursam, menga bo'lgani edi. Agar dunyoda bir marta jamoliga toza to'yib qarab olsam, Anqos parini olgan yigitning xizmatini qilib yursam ham, uning izlarini ko'zimga surtib yursam ham, mayli edi", — deb yurar edi. Avaz o'g'lon bu voqeani Shohjahon bilan Anqos parining enasiga bildirdi. Undan keyin oshiq yigitni keltirib, yuvintirib-kiyintirib, Avaz o'g'lon

og'alik qilib, Anqos parini oshiq yigitga qo'shib, nikoh qildirib qo'ydi. Anqos pari oq o'tovda oshig'i bilan xilvat qildi. Oqshom oy oq o'tovning ochiq chang'arog'idan qarab, ikki oshiq-u ma'shuqqa salom berdi. Shunday qilib, ikki oshiq-u ma'shuq murod-maqsadlariga yetdilar. Avaz o'g'lonning bunday adl-u insofiga, oliy himmatiga, olijanobligiga barcha Shom xalqi qoyil bo'ldi.

Avaz o'g'lon Shom shahrida uch-to'rt kun turib, undan keyin Rumga qaytmoqchi bo'ldi. Shunda Anqos pari kanizaklari bilan Avaz o'g'lonni kuzatib qo'yayotib, sozini qo'lga olib, bir maqomda chalib, Avaz o'g'longa qarab, marg'ulini tarab, zulfini burab, bir so'z dedi:

Sulaymon shavkatli, Hotam nishonli,
Bir elning qadrli xoni, omon bo'l,
Oliy himmat, oliy maqom shahzoda,
Maloyik sifatli inson, omon bo'!

Qaddi shamshod yuzing alvon, omon bo'!
Izlargandan o'nsin bo'ston, omon bo'l,
Qayda bo'lsang, surgin davron, omon bo'!
Og'am dedim, jon og'ajon, omon bo'!

Bosgan qadamingning bari hangoma,
So'zlagan so'zlaring qo'shiqbop na'ma,
Borib mendan salom aytgin yangama,
Ey, har bir yurishi doston, omon bo'!

Ko'p yurmading gulzorimiz oralab,
Kanizlardan saylab op ket saralab,
Yilqi, qo'ydan qancha bo'lsa g'o'ralab,
Op ketib borsang-da qayon, omon bo'!

Qilolmadim ko'makli bir xizimating,
Tutolmadim toza izzat-hurimating,
Qayda bo'lsa, ziyod bo'lsin davlating,
Dunyoda tengi yo'q polvon, omon bo'!

Yod etib, unutmam menday parini,
Qabatida qo'shib kanizlarini,
Eshit doim mushtiparlar zorini,
Sevikli, qimmatli mehmon, omon bo'!

Shuytib, Avaz o'g'lon Anqos pari va kanizlari bilan, ulug' martabali Shohjahon va Anqos parining enasi bilan, Shom mulkining barcha katta-kichiklari bilan xo'shlashib, Rum yurti qaydasan, deb yo'l tortdi. Yo'l yurib, ozgina emas, mo'l yurib, uch kun deganda bir azim daryoga yetdi. Bu Daryoyi Sho'rning bo'lak bir shaxobchasi edi. Qarasa, daryoning guzarida son-sanoqsiz soqchilar turibdi. Avaz o'g'lon soqchilar yo'q joydan borib, G'irko'kni daryoga to'g'rilab, G'irko'kka qarab, bir so'z dedi:

Ey, otamning sevar oti,
Shu daryodan hatlab o'tgin,
O'ziman teng xonazoti,
Qanot yozib sakrab o'tgin!

Tag'i yo'lda surinmagin,
Qanot yozib sakrab o'tgin.

Karomating zohir etib,
Men o'zimni turay qimtib,
Oyoqlaring juppay tutib,
Shu daryodan hatlab o'tgin!

Rum shahridir suvdan nari,
Ko'rinar ko'm-ko'k bog'lari,
Qolmasin ko'nglim dog'lari,
Shu daryodan hatlab o'tgin.

Soqchilarga ko'rinmagin,
Bunda qalqib erinmagin,

So'z aytadi Avaz o'g'lon,
Rumdan nari Farangiston,
Tulporliging tutib rostdan
Qanot yozib sakrab o'tgin.

Bu so'zni Avaz o'g'londan G'irko'k eshitdi. Asli aqlli hayvonzod oyoqlari bilan yerni tirnab-tir nab, halqumi shishib g'arillab, suv ustidan pirillab, otgan o'qday zirillab, daryoning narigi labiga borib tushdi. Rum shahri daryoning labiga yaqin ekan. Avaz o'g'lon qarasa, G'irko'k Rum shahrining darvozasiga yaqin borib qolibdi.

Endi so'zni boshqa yoqdan eshitsangiz. Faranglarning yetti podshosi birikib, Rumga yov bo'lib kelib, narigi tomondagi qo'rg'onlarini olib, endi Rum shahrining o'zini olmoqqa qasd qilib turgan edi. Xalifai Rum ancha shoshib, kechalari shahar darvozalarini berkitib, kunduzlari faranglarning muqobiliga qo'shin chiqarib, shaharni zo'rg'a himoya qilib turar edi. Ammo Rum shahrining daryo tomoni ochiq bo'lsa ham: "Tag'i boshqa bir yoqdan yov kelib qolmasin", — deb xalifai Rum ehtiyotdan daryoning berigi yog'iga

ham soqchilar qo'yib edi. Avaz o'g'lon qarasa, Rum shahrining darvozasi berk ekan. Ko'nglida: "Rum shahri juda katta shahar. Bir yog'ida bo'lmasa, bir yog'ida urush borgan o'xshaydi. Bo'lmasa, kuppakunduz darvoza qamovli turmaydi. Ishqilib, shaharda bir gap bor. Daryoning u yuzidagi soqchilar shuytib turgan", — deb ko'p sipohiliklarni o'ylab, G'irko'kni haydab, darvozaga to'g'ri bo'lib, darvoza bonga qarab, darvoza angni och, deb so'rab, bir so'z dedi:

Musofirman — oqar ko'zimning yoshi,
Ayb emas kelganning sendan so'rashi,
Boshimda ko'p bu falakning tashvishi,
Ochgin darvoza angni, bobo qo'rboshi!

Oftob tushgan joydan zulmat arigan,
Uzoq yo'dan kelib tinkam qurigan,
Otim ham o'zimday toza horigan,
Ochgin darvoza angni, bobo qo'rboshi!

Bu joylarning bilmam baland-pastini,
Ko'rib kelmoqdaman osmon ostini,
Aytaman o'zingga so'zning rostini,
Ochgin darvoza angni, bobo qo'rboshi!

Darvoza bon Avaz o'g'lonning bu so'zini eshitib, javobiga bir so'z dedi:

Elchilik xatingni ko'rsat, ey yigit,
Ko'rsatmasang, ochilmaydi darvoza,
Turkman xoni Go'ro'g'lining muhrini
Ko'rsatmasang, ochilmaydi darvoza.

Tushunaman sening turkman tilingga,
Tepsinasan, tosh yumalar hilingga,
Go'ro'g'lining xatin ko'rsat o'zimga,
Bo'lmasa keta ber kelgan yo'lingga,
Kashal bo'lma, ochilmaydi darvoza.

Quloq sol, turkmanzod, mening tilimga,
Qo'rboshiman, ko'p gap kelar dilimga,
Elchi bo'lib kelgan bo'lsang, ey turkman,

Bu so'zni qo'rboshidan Avaz o'g'lon eshitib, sipohilik bilan qo'rboshiga javob berib, bir so'z dedi:

Turkmanliklar xat berishini bilmaydi,
U yoqlarda rasm bunday bo'lmaydi,
Xalfa bilsa, bo'lib qolma gunohkor,
Go'ro'g'li odami tashda qolmaydi.

Bizning elda Avaz degan to'radi(r),
U avval kelganning turqin ko'radi.
Qomati, bastiga qarab to'n bichib,
Go'ro'g'li sultonga xabar beradi.

Sulton zimdan odam qo'yib bormaydi,
Yomon bo'lsa, so'ngra boshin to'rlaydi,

Sahro-cho'lda bedovimni yelganman,
Oxiri bu Rum shahriga kelganman,
Bu aziz elingga mehmon bo'lganman,
Ochgin darvoza angni, bobo qo'rboshi!

Bahorda ochilgan bog'da lolaman,
Asli meni so'rsang, turkman bolaman.
Go'ro'g'lidan elchi bo'lib kelaman,
Ochgin darvoza angni, bobo qo'rboshi!

Avaz aytar: o'zim turkman o'g'loni,
Xalifayi Rumdir shahrning sultoni,
Go'ro'g'li turkmaning shohi zamoni,
Bu so'zimning hargiz yo'qdir yolg'oni,
Ochgin darvoza angni, bobo qo'rboshi!

Go'ro'g'li qog'ozin bergin qo'limga,
Bo'lmasa, ochilmas senga darvoza.

Quloq sol, turkmanzod, degan so'zimga,
O'z aqlim yetadi, bilsang, o'zimga,
Bo'ltayib boqqancha mening yuzimga,
Go'ro'g'li qog'ozin ko'rsat o'zimga,
Kashal bo'lma, ochilmaydi darvoza.

Faranglar yov bo'lib bunda kelganlar,
Ko'p xatarli qattiq janglar bo'lgandir,
Xat ko'rsatmay kirmasin, deb xalifa
Bizday qo'rboshiga farmon qilgandir,
Xat bermasang, ochilmaydi darvoza.

Qabul bo'lsa kelgan kishi maboda,
Mirzolar yuborib, uni chorlaydi.

Meni bu yon yo'llab Go'ro'g'li sulton,
Qoshida to'rasi Avazday o'g'lon,
Xalifani vali odam deb cdi,
Bo'ladi deb edi har sir namoyon.

Balki hozir meni xalfa bilgandir,
Mening uchun joy ham tayin qilgandir,
So'ngra bo'lib qolma tag'in pushaymon,
Och darvoza ang, bu ishlaring yomondir.

Darvozabon qo'rboshi ham ko'pni ko'rgan juda shum ukag'ar edi. Allaqachon o'g'liga bir arznoma qilib berib, xalifai Rumga jo'natgan edi, o'zi bo'lsa, gapni cho'zib, Avazxonni hayallatib, darvozani ochmay turgan edi. Bunday qarasa, kelib turgan yigit so'zining tagida juda ma'ni ko'pday, kelgan yigitning so'zlarini salmoqlab ko'rsa, xuddi Nasriddin Afandiday sodda qilib aytilgan so'zlar. Oradan sahal o'tmay, darvozabon qo'rboshining o'g'li xalifai Rumdan: "Turkmanlik Go'ro'g'li sultonning oldidan elchi bo'lib kelgan mehmon yigitni hech hayallatmay shaharga kirgizib yuborsin", — degan muboraknomani olib kelib otasiga berdi. Muboraknomani ko'rgandan darvozabon qo'rboshi darrov shaharning darvozasini ochib, Avaz o'g'lonni ichkariga kirgizdi.

Shaharning qirqta darvozasi bo'lib, har darvozasida bittadan qo'rxona va bittadan jilovxonona bo'lur edi. Podsholikka kelgan kishilarning oti, ba'zan o'zlari ham shu jilovxonalarda tunashi mumkin edi. Avaz o'g'lon shaharga kirgandan darrov jilovxonaning amini oldiga chiqib, Avaz o'g'lonni jilovxonaga kirgizdi. Bir necha boshqa arizachilar qatori Avaz o'g'lon ham G'irko'kni ayvonga bog'lab, o'zi arizachilar yotgan mehmonxonaga kirib o'tirdi. Qarasa, otiga tayyor yem, beda berilayotir. Arizachilarga ham har kuni bir marta palov berilib, boshqa ikki mahal unoshi yoki piyova berilar ekan. Ishqilib, har yoqdan kelgan odamlar ovqati ham uncha yomon emas. "Qani oxirini ko'rayin", — deb Avaz o'g'lon shu jilovxonada uch-to'rt kun to'xtab qoldi. Endi xalifai Rumdan eshitsangiz.

Xalifai Rumning maxsus odami har kuni peshindan keyin arizalarni yig'ishtirib borib, xalifai Rumning oldiga qo'yar edi. Odat bo'yicha, arizaning ikki burchagidan ozroq qiyilgan bo'lur edi. Bu — arizachining xalifadan o'zini kam tutgani edi. Agar qog'ozning bir burchagi qiyilsa, arizachining o'zini xalifa bilan barobar tutgani edi. Agar qog'ozdan hech qiyilmasa, xat yozg'uvchi o'zini xalifadan yuqori tutgani edi. Ko'p ish ko'rgan darvozabon xatida min qoldirarmidi?! "Bir turkmancha kiyingan, o'zi kelishgan yigit "Go'ro'g'li sultondan kelgan elchiman", — deydi. Ammo qo'lida hech bir hujjati yo'q. So'rasang, "Bizning elda hali xat yozib elchi yubormoq rasm emas", — deydi. Shu odamni nima qilay? Darvozabon", — deb yozilganini ko'rib: "Go'ro'g'li sultonni shashti ko'p baland podshoh deyishadi. Xotinlari parizod emish, ikki botir o'g'li va ikki uchar tulpori bor emish. Mabodo o'sha Go'ro'g'li sulton mening ustimga yetti Farang podshohlarining yov bo'lib kelganini eshitib, menga yordam bermoq uchun elchi yuborganmikan?" — deb darrov muboraknomani yozdirib, darvozabonning o'g'lidan berib yuborgan edi. Ammo xalifa qarasa, uch-to'rt kun o'tib, "turkmandan kelganmish", degan elchidan xabar kelmadi. Oxiri xalifai Rum odam yubortirib, daraklatsa, turkmandan kelgan yigit jilovxonada yotgan emish. "Ha, elchi degan shunday bo'lami?!" — desa, Avaz o'g'lon: "Ulug' xalifai Rumning hurmatini saqlab, bu yerda to'xtab qoldim", — dedi. Bu so'z xalifaning odamiga ma'qul bo'lib, Avaz o'g'lonni o'rdaga olib keldi. Shunda xalifai Rum Avaz o'g'longa qarab, Go'ro'g'li sultonning omonligini so'rab, bir so'z dedi:

Qancha elatlardan bu yona oshib,
Qalay kelding turkman eldan adashib,
Turk tubi bir, tomirlashib qurashib,
Shohing bilan ko'rganim yo'q so'rashib,
Turkman elda Go'ro'g'lixon omonmi?

Kiyibsan qirmizi to'nlar yarashib,
Kelibsan o'ynatib oting qir oshib,
Qancha bel-u qancha dara, soy oshib,
Avval olay o'zing bilan so'rashib,
Turkman elda Avaz o'g'lon omonmi?

Bo'lur ekan tegirmonning qammasi,
Badavlatning ichkaridan tamg'asi.
Bir hangoma bu gaplarning hammasi,

To'rt urug' turkmaning jamil-jammasi,
Taka, yovmit, sari, ko'klan omonmi?

Xurumda bo'lsam ham barin bilaman,
Turkmandan kim kelsa, ko'nglin olaman,
Asli men ham turk avloddan bo'laman,
Shuytib birin-birin savol qilaman,
Ahmad sardor ham Xoldorxon omonmi?

Davlatimdan zarrin qiyiq o'rayman,
Savlatimdan shomurtimni burayman,
Har na desang, hojatingga yarayman,
Shuytib birin-birin holing so'rayman,
Xurosonman Turkmaniston omonmi?

Shundan keyin xalifai Rum Avaz o'g'longa qarab, kimligini va nima uchun elchi bo'lib kelganini so'rab, yana bir so'z dedi:

Endi, bolam, arzing bayon aylagin,
Ne sababdan bu ellarga kelganing,
Hammasini qoldirmayin so‘ylagin,
Qay maqsadda menga elchi bo‘lganing?

Kecha-kunduz tinmay yo‘llarga tushding,
Otingni haydading, qistading, shoshding,
Oxiram bu Rum shahriga yetishding,
Bayon ayla endi nega kelganing?

Avaz o‘g‘lon xalifai Rumning Go‘ro‘g‘li sulton, turkman elidagi Ahmad sardor, Xoldor mahram, Hasanxon va o‘zini so‘raganini, undan keyin nega kelgan eding, deb turganini eshitdi. Rumdagi barcha voqeani, yetti Farang podshohlari har biri mingdan-yetti lak qo‘shin qilib, Rumga bostirib kelib, ko‘p qo‘rg‘onlarini olib qo‘yib, shuytib xalifai Rumning holi tang bo‘lib qolganini jilovxonada yotgan kunlaridayoq eshitgan edi. Shunda Avaz o‘g‘lon: “Men sizga yordam bermakka kelganman”, — deb xalifaga qarab, shu so‘zni aytdi:

Ovozang olamning barin tutibdir,
Xitoy, Xo‘tandan ham nari o‘tibdir,
Faranglarman qattiq urush qilganing,
Go‘ro‘g‘liday sultonga ham yetibdir,
Inankay bir menga farmon etibdir.

Dol bedovim tog‘- u toshda yelganman,
O‘z elimda ko‘pni qoyil qilganman,
Men ham mardi maydon nomin olganman,
Shunday bo‘ldi Go‘ro‘g‘lining farmoni,
Urushingga yordamga deb kelganman.

Shunda Avaz o‘g‘lonning bu so‘zini xalifa eshitib: “Men Go‘ro‘g‘li sultonni binoyi odam deb yursam, ul ham kallasi kavaklardan ekan. Bo‘lmasa, Avaz o‘g‘lon bo‘ldi, nima bo‘ldi? Ming sohibxurush bo‘lganda ham, oti yo G‘irko‘k, yo Majnunko‘k bo‘lganida ham, bir odam-da! Bu yetti lak qo‘shin qayoqda, bir odam qayoqda”, — deb o‘ylab, Avaz o‘g‘lonning urushga kirishiga rozilik bermay: “Ey, bolam, Go‘ro‘g‘li sultoning ham, sen ham bir sahrodagi chegana urushlarni ko‘rib, har podshohning yurtiga chekka-chukkadan dorib yurgan botirsizlar. Sen kelib, bunday yomon xatarli urushga kirib, bir chatoq bo‘lsang, men Go‘ro‘g‘li sultonga tovondor bo‘lib yurayinmi?! Undan ko‘ra, mening xos bog‘imda besh-olti kun yotib, el tinchigandan keyin ketarsan”, — dedi. Ammo Avaz o‘g‘lon xalifai Rumning so‘ziga quloq solmay, G‘irko‘kni minib, urush bo‘layotgan yondagi darvozaga qarab ravona bo‘ldi. Shunda bir necha sipohilar xalifai Rumning oldiga kelib: “Taqsir, kelgan turkman mehmon sizdan ijozat olmasdan urushga borayotir”, — dedilar.

Xalifayi Rum sipohilarga qarab, bir necha joydan timsol keltirib, shu so‘zni aytdi:

O‘r turkmanning jiloviga qoqmanglar,
Mayli borsin, oldiga ham chiqmanglar,
Har na qilsa, ixtiyori o‘zida,
Indamanglar, anga hech bir boqmanglar.

Suvi yo‘q cho‘llarda bedov ot hormas,
Yobi yo‘rg‘alaring hech joyga bormas,
Go‘ro‘g‘li bekorga odam yubormas,
Aytgin endi nedan elchi bo‘lganing?

Katta Rum yurtida o‘zimman sulton,
Nima bo‘lsa, ayla barchasin bayon,
Arz-u dodlaringni demasdan yolg‘on,
Bayon ayla ne sababdan kelganing?

Bahorda ochilgan gulgun lolaman,
Qasd etgan g‘animning jonin olaman,
Bir o‘zim ham ko‘p ishlarni qilaman,
O‘zing aytgan Avaz o‘g‘lon bo‘laman.

Izojat ber, yov janggiga tushayin,
G‘ayratim kelganda to‘lib-toshayin,
Faranglarning berib shunda jazosin,
Quvib necha bellaridan oshayin.

Botir turgan joyga balo dorimas,
Qirq kun urush qilib alpalar horimas,
Yetti lak bo‘p yig‘lib kelgan faranglar,
Yetti bingak, bizbizakcha porimas.

Turkmanning minazin o‘zim bilaman,
O‘lsa ham xunini tilab olaman,
Qani Avazim, deb so‘rsa Go‘ro‘g‘li,
Mamilaman keyin bir gap qilaman.

Daryo suvi mavj urmasdan to'lami,
Bir gapi bo'lmasa bunda kelami,
Attang, hali yosh ekan-da, mayli-da,
Ha, shunday qilmasa Avaz bo'lami?!

Shoir bo'lmay kishi doston aytama,
Hukumatning xazinasin boytama,
Qayt deganman er shashtidan qaytama,
Oldin haydab, ko'krak kerar qaytama.

Shu bo'lar sizlarga sultonning so'zi,
Indamang, urishsin, turkmaning o'zi,
Shul kecha tush ko'rsam, farang lashkarin,
Tushib kuydirganmish cho'lpon yulduzi.

Indamang turkman uliga,
Qo'ying o'zining yo'liga,
Netar shof olib qo'liga,
Uzoqdan kuzatib turing,
Yakka-yolg'iz yonasharmi
Sonsiz dushmanning hiliga.

Sipohilar xalifai Rumning bunday buyrug'ini eshitib, hammasi shaharning dalasidagi bir do'nglikka chiqib, Avaz o'g'lonni kuzatib turdilar. Shunda Avaz o'g'lon darvozadan chiqib, chirpinib, G'irko'kning jilovini bo'shatib, faranglarning sonsiz qo'shinining bir chetidan tushib, yakka-yolg'iz haq, deb urusha berdi. Urush ko'rib yurgan mardakcha emasmi, hademay faranglarning ikki yuzchasini dami isfihondan o'tkazib tashladi.

Avaz o'g'lon borgan dastalar Ahmad sardor Farangga borib sardorlik qilgan dastalar edi. Ular Avaz o'g'lon qirq yigitlar bilan Farangga borib urush qilib, Ahmad sardorni ayirib olib qaytganida, Avaz o'g'lonning zarbini ko'rgan edilar. Bu yerda o'sha yigitni yana ko'rishib, darrov boshliqlariga xabar qilishib: "Rumga Go'ro'g'lidan yordam kelibdi, bizlar hozir Go'ro'g'lining odamidani bironini ko'rdik, hademay ikki yuzcha kishini qirib tashladi", — dedilar. Sarkardalarga ham bu xabardan xavf tushib qoldi, farangliklarning ichiga zil ketdi, Farang qo'shini o'zidan o'zi bu xabardan sarosimaga tusha berdi. Shungacha Avaz o'g'lon besh yuzcha farangni qirib tashlab, oxirida o'zi yarador bo'lib qoldi. Lekin faranglar tuman tor qolganday to'zib bir-ikki manzil nariga qochib ketgan edilar. Qochgan yovga qoruv yo'q. Farang lashkarlari Rum yurtidan bosib olgan qo'rg'onlarini tashlab, urush qilishni tark etib, o'z yurtlariga jo'nab ketdilar.

Avaz o'g'lon yaradorligidan boshi aylanib, G'irko'kning yoliga suyanib orqaga qaytdi. Xalifai Rumning do'nglikka qo'ygan sipohilari allaqachon Avaz o'g'lonning ishlarini xalifai Rumga oshirib-toshirib gapirib bergan edilar. Xalifai Rumning farmoni bilan qancha xizmatkor, xo'jasaroilar Avaz o'g'lonning oldiga peshvoz chiqib, bardor-bardor qilib, shaharga olib kirib, bir tilla shipli mehmonxonaga tushirib, katta luqmonsifat hakimni davolash uchun tayin qilib qo'ydilar. Shunday qilib, qancha xizmatkorlar, xodimichi kanizaklar hakim bilan xizmatini aylab, bir oyda Avaz o'g'lonni sog'aytirib, xalifai Rumning huzuriga keltirdilar. Shunda xalifai Rum Avaz o'g'longa qarab, mo'ylabini burab: "Tila maqsadingni", — deb so'rab, bir so'z dedi:

O'lmasin, yaxshilar hargiz o'lmasin,
Yomon odam yaxshilikni ko'rmasin,
Yuraklarda guduk cho'kib turmasin,
Tila ko'nglingdaging, aslo qolmasin!

Yuguruk bedov yo'l yurganda tolmasin,
Hech kimsaga ayriliqni solmasin,
Xalifaning bir toshqini kelganda,
Tila mendan, dilda armon qolmasin!

Hech kimga solmasin furqat hilini,
Ochib beray murod-maqсад yo'lini,
Xalifaning bir toshqini kelganda,

Tila, Avaz, qancha bo'lsa molini,
So'ra, bolam, dilda armon qolmasin!

Xazinamdan ko'targuncha zar beray,
Qator-qator xachir, lo'k-u nor beray,
Ayta ber og'zingga har na kelganin,
Xohlasang, saylanib, suyduk yor beray,
Tila mendan, dilda armon qolmasin!

Eshit, Avaz, xalifaning so'zini,
Nomard bosa bilmas mardning izini,
Xohlasang, kent beray, shahar, el beray,
Sayla, beray kimning bo'lsa qizini,
Tila mendan, dilda armon qolmasin!

Avaz o'g'lon xalifai Rumning bu so'zlarini eshitib, xalifai Rumning ko'ngli toza ochiq ekanini endi bilib, Avaz o'g'lon ham xalifaga chindaki ko'nglini yorib, bir so'z dedi:

Endi sizga chinin bayon aylasam,
Bu yoqqa kelganman qochib Chambildan,
Boshimdan o'tganin bir-bir so'ylasam,
Oldingizga qochib keldim Chambildan.

Go'ro'g'li dushmanning so'ziga kirdi,
Meni o'ldirmoqqa farmoyish berdi,
Ha, azalda qismatim ham shul erdi,
Bu yoqqa kelganman qochib Chambildan.

Ahmad sardor ko'p rejani tuzgandir,
Ko'p ozg'irib Go'ro'g'lini buzgandir,
Shuytib haqiqatdan yolg'on o'zgandir,
Shuytib bunda qochib keldim Chambildan.

Qing'ir gaplar boshga bitgan to'r ekan,
Ahmadning g'arazi menga bor ekan,
Shunday qip rostlikdan yolg'on zo'r ekan.
Bosh olib kelganman qochib Chambildan.

Alqissa, chor-atrof menga tor bo'ldi,
Yolg'on-yashiq gapga sulton yor bo'ldi,
Shuytib, Avaz o'g'lon darbadar bo'ldi,
Sitilib kelganman qochib Chambildan.

Ahmad sardor ko'p yolg'onni yovdirdi,
Qirq yigitni o'z yo'liga ovdirdi,
Yolg'iz boshim darbadar qip quvdirdi,
Shuytib kelgandirman qochib Chambildan.

Avaz o'g'lonning bu so'zini xalifa eshitib, har murti sixday bo'lib, achchig'lanib: "Go'ro'g'li sulton aynibdi, arvohni o'zidan qochiribdi. Bo'lmasa, senday jonon yigitni dushmanlarning so'ziga ergashib, o'ldirmoqchi bo'lib, seni qochirib o'tirardmidi? Go'ro'g'li sulton bo'lmabdi, unda aql va insof qolmabdi. Yetti lak qo'shinni bir o'zi quvgan yigitni ham odam shunday sargardon qilama?! Men qo'shin yuborib, shaytonning yo'liga ketgan u Go'ro'g'lining ko'zini bir ochirib qo'yay", — deb Bekpo'lat poshoga bir lak qo'shin berib, Avaz o'g'longa qo'shib Chambilga jo'natdi. Bekpo'lat posho bilan Avaz o'g'lon yuz ming qo'shinni ergashtirib, yo'l tortib, qancha bellardan, ellardan o'tib, Ashur mirshab, xotini va Jonodil turgan toqqa yetib, ularni ham olib, oxiri Chambilga yetib keldilar.

Bir pilla Go'ro'g'li sulton bilsa, Chambilni son-sanoqsiz yov bosib qolibdi. O'zi chiqib bu kelgan yovning kim ekanligini bilay desa, hech oyog'i tortmadi. Qarasa, yonidagi so'tasi ham yo'qolibdi. "G'irko'k bo'lmasa, so'ta bo'lmasa, endi nima qildim", — deb Safarboyni josus qilib, Chambildan chiqarib xabar oldirsa, kelgan yoq Rumdan bo'lib, Bekpo'lat posho bilan Avaz o'g'lon boshlig'i ekan. Go'ro'g'li sulton bu xabarni eshitib, hushini joyiga keltirib o'ylasa, ish qo'ldan ketibdi. Aslini bilsa, chiltonlar og'ishib, shuytib so'tasi ham yo'qolgan ekan. "Nima bo'lsa ham, men shu Og'a Yunus bilan Misqol parining maslahatidan chiqib ketgan ekanman. Endi yana shularni bir o'rtaga qo'yib ko'rsam, qanday bo'lar ekan", — deb Go'ro'g'li sulton Misqol parining oldiga kirib, har na dardini aytib, Misqol pariga qarab, bir so'z dedi:

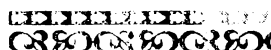
Sarg'ayganda za'faronday tarzim bor,
Misqol pari, senga aytar arzim bor.
Avaz o'g'lon qochib Rumga boribdi,
Xalifaga borib dardin yoribdi,
Inday kay ko'p qo'shin qo'shib beribdi,
Shuytib Chambilbelga yetib kelibdi,
Chir-atrofni sonsiz dushman olibdi,
Endigi maslahat senga qolibdi.

Havoga uchgan qush qaytib kelmaydi,
Uni quvib sayyod tuta olmaydi,
Shu o'rtaga vositachilik etmoqqa
Seniman Yunusdan boshqa bo'lmaydi.

Olma bargi kuzda bo'lar noparmon,
Shuytib qo'shin op kelgandir Avazxon,
O'zim borib yalinishga yuzim yo'q,
Yunus bilan o'zing borgan, Misqoljon.

Avval-oxir bir yostiqa boshimiz,
Teng ekanmiz, tegding, tengdir yoshimiz,
Yunusman ikkovning elchi bo'lmasang,
Ko'p oldida to'xtab qolar ishimiz.

Shuytib, Misqol, ikkovlaring boringlar,
Avaz o'g'lonni ham anda ko'ringlar,
Seniman Yunusdan boshqa bo'lmaydi,
Insofga kelmasa, o'gut beringlar.



Do'ng bo'ldim, har maslahatga ko'nmadim,
Sizlar degan maslahatga enmadim,
Endi qaytdim barchasidan, Misqoljon,

Borib ayting shardan tushsin Avazxon,
Yunusman ikkingga o'zim topshirdim,
Hushin yo'qotgandir mendayin sulton.

Bu so'zni Misqol pari Go'ro'g'li sultondan eshitib, bir necha joydan timsol keltirib, Go'ro'g'li sulton-ga qarab, marg'ulini burab, zulfini tarab, kenab, bir so'z dedi:

Hushing to'plab, shohim, qara ko'zingga,
Oy tug'sa, shu'lasi urar yuzingga,
Davlating bor, kim iyarmas so'zingga,
Ayolga qoldimi ishing, sultonim?

Ayol xalqi aqli chala emasmi,
Erlarning miyasi to'la emasmi,
Xotin erga bitgan balo emasmi,
Ayolga tushdimi ishing, sultonim?

Go'ngqarg'alar tarvuz cho'qib fig'onda,
Shunday katta elat – pir-u juvonda,
Ahmadbekday el og'asi turg'onda,
Ayolga qoldimi ishing, sultonim?

Chibatilib ayol qayga boradi,
Ayol degan makkor, ichi qoradi(r),
Qanday ko'ngling ishonishlik beradi,
Ayolga qoldimi ishing, sultonim?

Sochi uzunni aqli qisqa bo'lmaymi,
Aytgan gapi ora yo'lda qolmaymi,
Ahmadbek tog'angga malol kelmaymi,
Ayolga tushdimi ishing, sultonim?

Juda ham yo'qolgan hushing kelmasa,
Sardordaylar bilan ko'ngling to'lmasa,
Misqol bilan Yunus tushsin o'rtağa,
Boshqa bir yaroqli kishing bo'lmasa.

Bu so'zni Go'ro'g'li sulton Misqol paridan eshitib: “Endi, jo'ra, hozir bunday kenab, hazil urib o'tirishning vaqti emas. Ish qo'ldan ketayozib, ishim sening bilan Og'a Yunus pariga qolgan. Tezroq ilojini sening bilan Og'a Yunus pari qilmasa, boshqa hech najotlik joy yo'q”, — deb iltimos qilib, hech qo'ymaganidan keyin Misqol pari noz bilan qoshini chimirib, o'rnidan turib, aylanib Avaz o'g'lonning hovlisiga o'tib, bu gaplarni Og'a Yunus pariga aytib, ikkovi qoqinib-netib, Chambildan chiqib, Bekpo'lat posho bilan Avaz o'g'lonning oldiga borishib, ikki parizod enasi Avaz o'g'lon bilan ko'rishib, Go'ro'g'li sultonning gapidan qaytib, endi birovlarining so'ziga kirmasligin bildirdi. Shunda Bekpo'lat posho: “Agar Go'ro'g'li sulton insofga kelsa, Avaz o'g'lonni hamishagi joyiga yana qo'ysa, bizlar nima deymiz”, — deb javob berdi. Parilar qaytib, Go'ro'g'li sultonning oldiga kelib, Go'ro'g'li sultonning o'zini Avaz o'g'lon bilan Bekpo'lat poshoning oldiga olib bordilar. Bekpo'lat posho Go'ro'g'li sultonni ko'rib, uning oldiga chiqib, quchoqlashib ko'rishdi. Lekin shunda Avaz o'g'lon bir chilbir bilan o'zini o'zi gardanidan bog'lab, chilbirning uchini Go'ro'g'li sultonga uzatib, zor-zor yig'lab, bir so'z dedi:

Musofir elida zor-zor yig'ladim,
Bir o'zimni o'lmoqlikka chog'ladim,
O'z qo'limman o'z gardanim bog'ladim,
Kerak bo'lsa, ota, kesgin boshimni.

Oldingda bo'libman shuytib gunohkor,
Kerak bo'lsa, ota, kesgin boshimni.

Falak chappa so'qdi mening ishimni,
Shashqator ayladim ko'zda yoshimni,
Qiblagohim, taslim qildim o'zimni,
Kerak bo'lsa, ota, kesgin boshimni.

Shunda katta bo'lgan jigarporaman,
Naylayin, nochorman, ko'ngli yaraman,
Farmoningni tashlab, qayga boraman,
Kerak bo'lsa, ota, kesgin boshimni.

Yig'layman, yig'layman, netay zor-zor,
Har na qilsang, o'zingdadir ixtiyor,

Chambil shahariga o'zingsan sulton,
Beklarning oldida aylading o'g'lon,
Gunohkor bo'libdi shuytib Avazxon,
Kerak bo'lsa, ota, kesgin boshimni.



Alqissa, Go‘ro‘g‘li sulton Bekpo‘lat posho bilan ko‘rishib bo‘lib, Avaz o‘g‘lonni bunday holatda ko‘rib, bo‘shab, jonu dili bilan quchoqlashib, yig‘lashib, ko‘rishib qoldi. Undan keyin Go‘ro‘g‘li sulton Bekpo‘lat poshoga: “Men turkman beklarining nomi bilan Avaz o‘g‘lonni o‘ldirtirishga qasam ichgan edim. Endi shuning ilojini borib xalifai Rumga aytib, mendan xolis qildirasan. Bo‘lmasa, yuragimdan vasvasa chiqmay, balo bo‘ladi”, — dedi. Shunda Bekpo‘lat posho: “Uning ilojini xalifasiz o‘zim ham qila bera-man”, — deb bu masalani o‘zi bilan birga kelgan muftilardan so‘radi. Muftilar xudoning ismidan boshqa ism bilan ichilgan qasam qasam emas. Agar Go‘ro‘g‘li sulton chindaki qilib o‘n to‘rt qasam ichganda ham, mayxonasida tizma kabob qilib, qirq yigit bilan Hasanxon va Avaz o‘g‘longa bir o‘tirish qilib bersa, qasamdan xalos bo‘lishini aytib, Go‘ro‘g‘li sultonning ko‘nglidan vasvasani ko‘tardi. Go‘ro‘g‘li sultonning ko‘ngli ochilib, Bekpo‘lat poshoga xush kelding, xush bording qilib, Avaz o‘g‘lon bilan yarashdi. Shuytib, Bekpo‘lat posho iyartib kelgan qo‘shinlarini Rumga qaytib olib ketdi. Bu yoqda Go‘ro‘g‘li sulton Avaz o‘g‘lon bilan Chambil shahriga kirib, Chambilda yana yoriqlik kunlar bo‘lib, qirq yigit Hasanxon, Avaz o‘g‘lon, Xoldor mahram, Ahmad sardorlar hech nima ko‘rmaganday apoq-chapoq bo‘lib, yana mayxonada Go‘ro‘g‘li sulton bilan bazm-u suhbatlarini qila berdilar. Ammo Ahmad sardor alamini ichiga yutib, hech kimga sir bermay, pinagini buzmay yura berdi. Avaz o‘g‘lon kechkisin Gulqizoyning oldiga kirib, yorining qo‘lidan Nuralini olib, o‘pib o‘tirdi.

